

Δελτίον της Χριστιανικής Αρχαιολογικής Εταιρείας

Τόμ. 2 (1894)

Δελτίον ΧΑΕ 2 (1892-1894), Περίοδος Α'

Μουσείον της Χριστιανικής Αρχαιολογίας και Τέχνης. Μελέται, εργασίαι και περιηγήσεις του έτους 1892

Γεώργιος ΛΑΜΠΑΚΗΣ

doi: [10.12681/dchae.1515](https://doi.org/10.12681/dchae.1515)

Βιβλιογραφική αναφορά:

ΛΑΜΠΑΚΗΣ Γ. (1894). Μουσείον της Χριστιανικής Αρχαιολογίας και Τέχνης. Μελέται, εργασίαι και περιηγήσεις του έτους 1892. *Δελτίον της Χριστιανικής Αρχαιολογικής Εταιρείας*, 2, 1-31. <https://doi.org/10.12681/dchae.1515>

ΔΕΛΤΙΟΝ ΤΗΣ ΧΡΗΣΤΙΑΝΙΚΗΣ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ

Μουσείον Χριστιανικής Αρχαιολογίας και Τέχνης.
Μελέται, εργασίαι και περιηγήσεις 1892

Γεώργιος ΛΑΜΠΑΚΗΣ

Δελτίον ΧΑΕ 2 (1892-1894), Περίοδος Α' • Σελ. 1-31

ΑΘΗΝΑ 1894

ΜΟΥΣΕΙΟΝ

ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗΣ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΑΣ ΚΑΙ ΤΕΧΝΗΣ..

Γ. ΔΑΜΠΙΑΚΗ

Διευθυντοῦ τοῦ Μουσείου

ΜΕΛΕΤΑΙ ΕΡΓΑΣΙΑΙ ΚΑΙ ΠΕΡΙΗΓΗΣΕΙΣ 1892.

Α

Σεβασμιώτατε¹,
Ἀξιότιμοι Κύριοι,

ὁ ἡμέτερον Μουσεῖον τῆς Χριστιανικῆς Ἀρχαιολογίας καὶ Τέχνης, μεθ' ὅλας τὰς πολλὰς καὶ ποικίλας περιπετείας αὐτοῦ, ὑπὸ τοῦ Κυρίου εὐλογούμενον, καθ' ὅλον τὸ λήξαν ἔτος 1892 ἐπλουτίσθη ὑπὸ 379 ἰκανῶς λόγου ἀξίων ἀντικειμένων, καταγραφέντων ἐν τῷ κώδικι ὑπὸ ἀριθμοὺς 1344—1722.

1. Ἐν τῇ γενικῇ συνελύσει ταύτῃ ἦν παρὼν καὶ ἡ Α. Σιδ. ὁ Ἀρχιεπίσκοπος πρῶτην Πατρῶν κ. Νικηφόρος Καλογεράς ἐπίτιμον μέλος τῆς Ἑταιρείας καὶ ἡμέτερος σεβαστὸς καθηγητής.

ἤτοι εἰσηλθόν·	τούτων προήλθον·		
Διάφορα ἀντικείμενα	74	Ἐξ ἀγορᾶς	38
Χειρόγραφα	7	Ἐκ διαφόρων ὁμοειδῶν	58
*Ἐντυπα	14	Φροντίδι Ὑπουργείου Ἐξωτερικῶν	3
Ἀρχιτεκτονικαὶ κατόψεις	34	Φροντίδι Ἀρχιεπισκόπου Μεσσηνίας	4
Φωτογραφικὰ ἀπότυπα διαφόρων ἀνά		Φροντίδι ἡμῶν	279
τὸ Κράτος Χριστιανικῶν Μνημείων	250		
Τὸ ὅλον	379	Τὸ ὅλον	379

Ἐπειδὴ δὲ τὸ Μουσεῖον ἡμῶν ὑπὸ νέους πάλιν εὐρέθη χειμῶνας, διὰ τοῦτο οἱ ἐπισκεφθέντες αὐτὸ μόλις ἀνέρχονται εἰς πεντήκοντα, καὶ οὗτοι κατὰ τὸ πλεῖστον λόγιοι ξένοι.

Παρακαλῶ δὲ τὴν γενικὴν Συνέλευσιν, ὅπως ἐπιτρέψῃ εἰς τὴν Διεύθυνσιν ν' ἀναφέρῃ ἡμῖν, ὅτι βαθεῖα τῷ Ἀντιπροέδρῳ κ. Τυπάλδῳ Κοζάκη ὀφείλεται εὐγνωμοσύνη, διὰ τοὺς πολλοὺς καὶ ἀτρύτους κόπους, οὓς ἐν μέσῳ τῶν κυνικῶν καυμάτων τοῦ ἀττικοῦ οὐρανοῦ κατέβαλεν ἀπὸ ὑπουργείου εἰς ὑπουργεῖον, καὶ ἀπὸ ἀρχῆς εἰς ἀρχὴν περιτρέχων, ὑπὲρ τῆς ἐξασφαλίσεως τοῦ ἡμετέρου Μουσείου, τοῦ τακτικοῦ Προέδρου κ. Ἀριστείδου Παππούδωφ εἰς Εὐρώπῃ ἀπόντος. Χάρις δὲ ὀφείλεται τῷ Σεβασμιωτάτῳ Μητροπολίτῃ Ἀθηνῶν ἂν τοῦτο νῦν εὐρηται ὑπὸ τὴν φιλόξενον αὐτοῦ στέγην.

Ὡσαύτως δὲ εὐχαρισταὶ ὀφείλονται τῷ ὑπαλλήλῳ τῆς Ἐταιρείας καὶ ἐπιμελητῇ τοῦ Μουσείου κ. Ἰω. Φιλιππίδῃ, διὰ τὰς ὑπ' αὐτοῦ μετὰ στοργῆς καὶ πολλῆς προσοχῆς ἐκτελεσθείσας δύο μετακομίσεις τοῦ ἡμετέρου Μουσείου, ὧν ἡ μὲν ἐγένετο κατ' Αὐγουστον ἐκ τῆς Ἱερᾶς Συνόδου εἰς ἐν τῶν ὑπογείων τοῦ Πολυτεχνείου, ἡ δὲ κατὰ μῆνα Νοέμβριον ἐκ τοῦ ὑπογείου τούτου εἰς τὴν ἐν τῷ Μητροπολιτικῷ Μεγάρῳ παραχωρηθεῖσαν ἡμῖν αἴθουσαν.

Β'.

Λόγου ἄξια ἀντικείμενα.

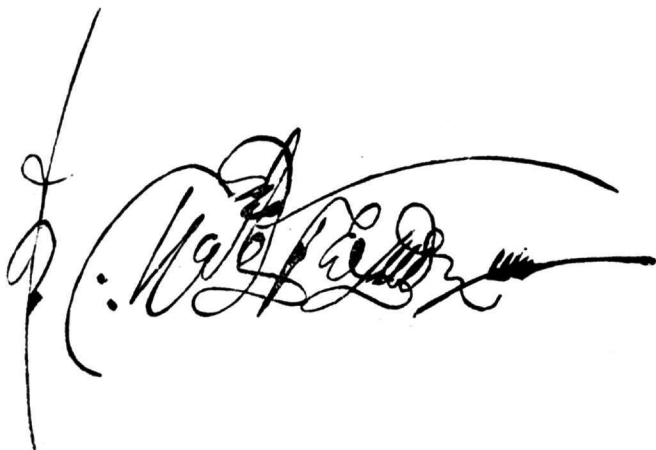
Πλὴν τῶν φωτογραφιῶν, ὧν λόγου ἄξιαί αἱ τοῦ βαπτιστηρίου τῆς Πάρου, τῆς νήσου Σικίνου, τῆς Εὐβοίας, τῆς Ἀττικῆς, καὶ ἄλλων, καὶ τῶν ἀρχιτεκτονικῶν κατόψεων ἀρχαίων Βυζαντιακῶν ναῶν, λόγου ἄξια ἀντικείμενα εἰσελθόντα εἰς τὸ Μουσεῖον εἰσι τὸ ὑπ' ἀριθ. 1347 ἐπὶ μεμβράνης χειρόγραφον Εὐαγγέλιον, καὶ τὸ ὑπ' ἀριθμὸν 1348 χρυσοκέντητον ἐπιγονάτιον, ἔργον αὐστηρᾶς Βυζαντιακῆς τέχνης, ἐφ' οὗ ὁ Ἰησοῦς κάθηται ἐπὶ θρόνων Χερουβίμ καὶ Σεραφίμ· εἰς τὴν ἄνω γωνίαν τούτου εἰκονίζεται ὁ «**Πατὴρ τῶν φώτων**» μετὰ τοῦ ἁγίου Πνεύματος, εἰς τὰς τρεῖς δὲ ἐτέρας γωνίας οἱ Προφῆται, Ἑσαΐας, Ἰεζεκιὴλ καὶ ὁ Δαβὶδ, περὶ ὃν ἀναγινώσκομεν:

«**Διὰ χειρὸς Δεσποινέτας τοῦ Ἀργύρου ἐν ἔτει Χριστοῦ αχπθ' (=1689)**».

Ταῦτα μετ' ἐντύπου Εὐαγγελίου τοῦ 1560, (ὑπ' ἀριθ. 1349) ἀπέστειλεν ἡμῖν ὁ Ὑπουργὸς τῶν Ἐξωτερικῶν κ. Μελετόπουλος. Ὡσαύτως λόγου ἄξιόν ἐστι τὸ ὑπ' ἀριθ. 1366 ἀντιμήνσιον τοῦ 1740 τοῦ Μητροπολίτου Μονεμβασίας καὶ Καλαμάτας Ἀνθίμου, ἐφ' οὗ, ὡς καὶ ἐπὶ τοῦ ὑπ' ἀριθ. 1713 καλύμματος τοῦ ἁγίου Δισκαρίου, ὁ Ἰησοῦς ἀντὶ νεκρὸς ἠπλωμένος, εἰκονίζεται ἐν τῷ τάφῳ ὡς «**ἄκρα ταπεινώσις**»· τὸ ἀντιμήνσιον τοῦτο ἀπέστειλεν ἡμῖν ὁ Ἀρχιεπίσκοπος Μεσσηνίας κ. Πανάρετος.

Ὡσαύτως λόγου ἄξιον τὸ ὑπ' ἀριθ. 1408 ἐνταλτήριον γράμμα τοῦ Π. Πατρῶν Γερμανοῦ, ἐν ᾧ εὗρηται ἡ ἰδιόχειρος ὑπογραφή τοῦ αἰοδύμου τούτου Ἱεράρχου, ἧς τὸ πα-

νομοίωτον ενταθθα και δημοσιεύομεν, χάριν τῆς ἐν τῷ ἱε-
ρῷ ἀγῶνι μεγάλης ἱστορικῆς ἀξίας τοῦ Ποιμενάρχου τούτου.

† Ὁ Πατρῶν Γερμανός.

(Ἰδιόχειρος ὑπογραφή τοῦ Π. Πατρῶν Γερμανοῦ).

Τὸ ἐνταλτήριο¹ τοῦτο γράμμα, γραφὲν τῷ 1818 Σε-
πτεμβρίου 13 ἄρχεται οὕτως:

« Ἡ ταπεινότης ἡμῶν, διὰ τῆς χάριτος τοῦ παναγίου και
τελεταρχικοῦ πνεύματος, ἀνατίθησί σοι τῷ πανοσιωτάτῳ
ἐν Ἱερομονάχοις κυρίῳ Σωφρονίῳ ὡς ἀνδρὶ τιμίῳ, και εὐλα-
βείας ἀξίῳ, τὸ τῆς πνευματικῆς πατρότητος λειτουργημα
εἰς τὸν μαχαλὲν ἀγίου Γεωργίου και Παντανάσσης. Ὅς δὴ
ὀφείλεις ἀναδέχεσθαι... »²

Τοῦτο, ὡς και τὴν ὑπ' ἀριθ. 1406 χειρόγραφον λειτου-
ργικὴν δέλτον ἐδωρήσατο τῷ ἡμετέρῳ Μουσεῖῳ ὁ ἐν Πύργῳ
Ἀρχιεπισκοπικός Ἐπίτροπος Πατὴρ Θεοδόσιος Οἰκονόμου.

1. Κατὰ πληροφορίας δὲ τοῦ δωρητοῦ, τὸ ἐνταλτήριο τοῦτο γράμμα ἐγρά-
φη ὑπὸ τοῦ αἰοιδίμου Μητροπολίτου Ἀθηνῶν Θεοφίλου διακόνου τότε ὄντος τοῦ
ἀνωτέρῳ ἀρχιερέως Γερμανοῦ.

2. Τὸν συνθήη τύπον τοῦ ἐνταλτηρίου γράμματος ἰδὲ ἐν τῷ Πηδαλίῳ ἐκδ. 1886
610.

Ἐκ τῶν μάλιστα ὁμῶς λόγου ἀξίων ἀντικειμένων τῶν εἰς τὸ Μουσεῖον ἡμῶν κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο περιελθόντων, εἰσὶ τὰ ὑπ' ἀριθ. 1711—1718 ἱερὰ ἄμφια τῆς Μονῆς Καισαριανῆς, εὐγενῶς δωρηθέντα ἡμῖν ὑπὸ τῆς ἀξιοτίμου οἰκογενείας τοῦ κ. Τρύφωνος καὶ κ. Ἑλένης Ταμπακοπούλου, ἅτινα ὡς ἀγιώτατα κειμήλια ὁ οἶκος οὗτος ἐφύλασσε ἐν Αἰγίνῃ, προελθόντα ἐξ εὐσεβοῦς κληρονομίας τοῦ ἱεροδιακόνου ἡγουμένου Καισαριανῆς Ἰωσήφ Ταμπακοπούλου τοῦ ἐν Κων/πόλει τῷ 1817 χειροτονηθέντος, τῷ 1818 δὲ εἰς Ἀθήνας ἐλθόντος μετὰ τοῦ Μητροπολίτου Ἀθηναίων Διονυσίου, ἀνεψιοῦ τοῦ Πατριάρχου Γρηγορίου τοῦ Ε'.

Τῶν ἀμφίων τούτων πολυτίμου τέχνης ἔργα εἰσὶ, ὁ ὑπ' ἀρ. 1711 ἐπὶ ἐρυθρᾷ μετὰξῆς χρυσοκέντητος ἀήρ, ἐφ' οὗ εἰκονίζεται νεκρὸς ἐπὶ τοῦ τάφου ἠπλωμένος ὁ Ἰησοῦς· τὸ ὑπ' ἀριθ. 1712 τῆς αὐτῆς τέχνης χρυσοκέντητον ἐπίμηκες κάλυμμα τοῦ ἀγίου Ποτηρίου, ἐφ' οὗ εἰκονίζεται, ἀφ' ἑνὸς ὁ Ἰησοῦς ἐν τῷ ἀγίῳ Ποτηρίῳ. ὡς ἄκρα ταπεινώσις, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἡ Ἀνάστασις· καὶ τὸ ὑπ' ἀριθ. 1713 τῆς αὐτῆς τέχνης χρυσοκέντητον κάλυμμα τοῦ ἀγίου Δισκαρίου, ἐφ' οὗ εἰκονίζεται ὡσαύτως ἡ ἄκρα ταπεινώσις, καὶ ὑφ' ἣν ἀναγινώσκομεν.

† ΑΠΟΠΑΛΗΝΟΝ ΚΥΡΙΕ ΤΑΣ ΑΜΑΡΤΙΑΣ ΤΟΥ
ΔΟΥΛΟΥ ΣΟΥ
ΙΩΑΚΕΙΜ ΙΕΡΟΜΟΝΑΧΟΥ ΤΩ: ΑΙΜΑΤΙ ΣΟΥ
ΤΩ: ΤΙΜΙΩ: 1757.

1) Τὰς πληροφορίας ταύτας ἔδωκέ μοι ὁ πολλὰ εἰδὸς σεβάσμιος γέρον καὶ φίλος ἡμῶν κ. Τρύφων Ταμπακόπουλος, ἐπιζῶν ἀδελφὸς τοῦ ἡγουμένου Καισαριανῆς Ἰωσήφ Ταμπακοπούλου καὶ πατὴρ τῆς εὐφραμοῦς δεσποίνης κ. Λίκ. Δογματατίδου.

Σημ. Ταῦτα ἐγράφομεν ζῶντος τοῦ σεβαστοῦ ἀνδρός, ὅς τῃ 14 Ἰανουαρίου 1894 μετέστη πρὸς Κύριον, καὶ οὗ τὸν ἐπιτάφιον ἡμεῖς ἐξεφωνήσαμεν ἀποστροφῆν πρὸς τοὺς βράχους τοῦ γηραιοῦ Ὑμηττοῦ καὶ τὴν Μονὴν Καισαριανὴν ποιήσαντες, ὅπως σεπτῶς καὶ οὕτοι χαιρετήσωσι τὸν πολὺν τοῦτον ἀδελφόν τοῦ τελευταίου τοῦ ἱστορικοῦ ἡγουμένου τῆς Μονῆς Καισαριανῆς Ἰωσήφ τοῦ Ταμπακοπούλου.

Γ'.

Περιηγήσεις ἡμῶν ἀνά τὴν Ἑλλάδα.

Ὡς τις μύρμηξ ζητῶν κόκκον, οὕτως ἀνά πάσας τὰς διευθύνσεις τοῦ ἐρίζοντος περιφερόμεθα, καὶ πανταχοῦ τρέχοντες, ὅπως ἔστω καὶ τμημα κόκκου τῆς ἐπιστήμης εἰς τὸ Μουσεῖον ἡμῶν εἰσενέγκωμεν.

Καὶ τί μὲν ὑφιστάμεθα ἀνά τὰ ὄρη καὶ τὰς ἐρήμους τρέχοντες, φόρτον τὴν φωτογραφικὴν μηχανὴν ἡμῶν καὶ τὴν τροφὴν ἡμῶν περιφέροντες, οὔτε λέγεται οὔτε εὐκόλως περιγράφεται· τοῦτο μόνον ὑμῖν λέγομεν, ὅτι συχνὰ μεγάλως κινδυνεύομεν δεινὸν ἐκ σκοτοδινίας ὑποφέροντες καὶ ἐν τοῖς, ἔστω, καὶ μετρίως ὑψηλοῖς καὶ ἀποτόμοις μέρεσιν.

Ἐν συνόλῳ ἐφέτος ὡς καὶ πέρυσιν ἐπισκέφθημεν 40 καὶ πλέον τόπους τοὺς ἑξῆς:

Τὴν Ἰσθμίαν, τὴν Κόρινθον, τὰς Πάτρας, τὴν χερσόνησον τῶν Μεθάνων, τὸν Πόρον, τὸ ἐπὶ ἐρημονήσου ἀπέναντι τούτου «Μποῦρτζι», τὸν Δαμαλᾶν, τὴν ἄνω τούτου διαλελυμένην Μονὴν τοῦ ἀγίου Δημητρίου, τὴν Αἰγίναν, τὰς Καλάμας καὶ περὶ ταύτας τὴν Μονὴν Βελανιδιάς, τὸν ὑπὸ εὐρύτατον σπήλαιον ναὸν τοῦ ἀγίου Χαραλάμπους καὶ τὴν διαλελυμένην μικρὰν Μονὴν τοῦ Προφήτου Ἑλίου· τὴν Πύλον, τὰ παρὰ ταύτην χωρία Μεσοχωρι, Βαράγγες καὶ Καινούργιο χωρίον, τὸν πρὸ τῆς Μεθώνης ναὸν τοῦ ἀγίου Βασιλείου, τὴν Μεθώνην, τὸ Κατάκωλον, τὸν Πύργον, τὴν Ἀμαλιάδα, τὴν Franca—Villa, τὴν Μανωλάδα, τὸν παρὰ τὸ Ρίον ἅγιον Βασιλεῖον, τὸ πλησίον Πλατάνι, ἔνθα ὁ περίφημος ἀρχαῖος Βυζαντιακὸς ναὸς τοῦ ἀγίου Νικολάου, τὸ Χιλιομόδι, τὸ ἐν Κλεωναῖς Μετόχιον τῆς Φανερωμένης, τὴν ἀρχαῖαν Μονὴν ταύτης, τὸ Στεφάνι, τὴν πλησίον τούτου

Μονὴν τοῦ ἁγίου Δημητρίου, καὶ τὸν ἐγγὺς ταύτης, ἀρχαιοτάτον ναὸν τῶν Ταξιαρχῶν, τὸ Ἅγιονόρι, τὸ φρούριον τούτου, τὸ Ναύπλιον, τὴν Μονὴν Πεντέλης, τὴν Νταοῦ—Πεντέλην, τὴν Χαλκίδα κτλ.

Διὰ γενικῶν δὲ γραμμῶν αἱ ἀξιολογώτεραι κατὰ τὰς περιηγήσεις ταύτας μελέται ἡμῶν εἰσὶν αἱ ἑξῆς.

Α'. Ἴσθμία.

Ἐν Ἴσθμῳ ἐν τῇ αὐλῇ τῆς Ἐκκλησίας «Παναγία ἢ Κοίμησις» τῇ 22 Μαρτίου 1892, ἐπὶ ὀγκολίθου εὑρομεν μεγάλου μεγέθους ἐγγεγλυμμένον ἀρχαιοτάτων Χριστιανικῶν χρόνων Σταυρὸν, ὑφ' ὃν εὑρηται μόνον τὸ στοιχεῖον Α, ἐπὶ ἐτέρου δὲ λίθου μεγάλου, παρατηρησαμεν ὡσαύτως ἕτερον ἐγγεγλυμμένον Μιλιτταῖον Σταυρὸν.

Β'. Μονὴ Πόρου.

Ἐν τῇ Μονῇ Πόρου (16 καὶ 23 Ἰουνίου 1892) ἐν τῷ Πατριαρχικῷ σιγγιλίῳ ταύτης, τοῦ ἔτους 1798, ὅπερ κατὰ τὴν πρώτην ἐπίσκεψιν ἡμῶν ταύτην τὸ πρῶτον ἀνέγνωμεν¹, πληροφοροῦμεθα ὅτι τὸ ἐκεῖ ὕδωρ τῆς Μονῆς εἶναι δραστήριον κατὰ τῆς λιθιάσεως φάρμακον, οὗ ἕνεκα καὶ ὁ Μητροπολίτης Ἀθηνῶν Ἰάκωβος τὴν Μονὴν ταύτην ἀνήγειρεν.

Ἴδου ὡς ἔχει ἐπὶ λέξει ἢ ἐκ τοῦ ἀνωτέρω σιγγιλίου περὶ τούτου περικοπή:

«...ἐνεφανίσθη γὰρ ἤδη ἡμῖν (γράφει ὁ Πατριάρχης Γρηγόριος ὁ Ε΄.) Πατριαρχικὸν συνοδικὸν συγγιλιῶδες γράμμα τοῦ ἀοιδίμου ἐν Πατριαρχαῖς Παισίου δηλωτικὸν, ὅτι ὁ τότε Μητροπολίτης Ἀθηνῶν Ἰάκωβος κατὰ τὴν ἀκρώρειαν τῆς

---

1. Τὸ σιγγίλιον τοῦτο ἐξέδωκεν ὁ ἐν μακαριστοῖς Εὐθύμιος Καστόρχης ἐν τῇ ἡμερολογίῳ τοῦ Ἀσωπίου τοῦ 1885.

νήσου ταύτης, θείω ζήλω κινούμενος, ἐξ ἰδίων τε καὶ ἐξ ἐλε-
ημοσυνῶν τῶν Χριστιανῶν ἀνήγειραν τὸ μοναστήριον τοῦτο,
ὑπὸ σταυροπηγιακῆ ἀξία, ἐν τῇ ρηθείᾳ τοποθεσία, ὅπου ἐστὶ
καὶ πηγὴ ἀναβλύζουσα αὐτομάτως καὶ ἀναδίδουσα ἀγίασμα
ιαματικὸν τοῖς μετ' εὐλαβείας προσερχομένοις Χριστιανοῖς πρὸς
τε ἄλλα νοσήματα καὶ παρὰ τὸ τῆς **λιθιάσεως** πάθος
διαλύον αὐτὸ εἰς τὸ παντελές, οὐπερ καὶ ἄλλους εἶναι πολ-
λοὺς μάρτυρας ὑγιασθέντας καὶ ἀνασωθέντας τοῦ πάθους
τούτου, καὶ ἐκεῖνον τὸν μακαρίτην Ἀθηνῶν κακῶς πάσχοντα
τὴν **λιθιάσειν** ἐπὶ πολλοὺς χρόνους εἶτα τῇ χάριτι τοῦ ἀγιά-
σματος τούτου ἀπαλλαγέντα καὶ δι' ὄλου ἐλευθερωθέντα...»

Ἰπὸ τὴν μικρὰν δὲ εἰκόνα τοῦ Προσκυνηταρίου τοῦ ναοῦ
τῆς Μονῆς, ἐπὶ τῆς χρυσῆς πλακὸς ἀνέγνωμεν, τὸ πρῶτον
ἡμεῖς παρατηρήσαντες, ὡς εἶπον ἡμῖν οἱ ἐκεῖ Πατέρες, τὴν
ἐπιγραφὴν τὴν δε.

† **Δέησις τοῦ δούλου τοῦ Θεοῦ**

Ζωσιμᾶ Ἱερομονάχου ΑΧ35¹ (1635).

Ἐν τινι δὲ τόμῳ τοῦ ἱεροῦ Χρυσοστόμου (ἐκδόσ. τοῦ
1529) τῆς Μονῆς ἀναγινώσκομεν τὴν κατωτέρω χειρόγρα-
φον σημείωσιν, δι' ἧς τὸ μαθηματικὸν ἀξίωμα «Τὰ τρίτῳ
τινι ἴσα καὶ πρὸς ἄλληλα ἴσα» ἀναγωγικῶς εὐρίσκομεν ἐπὶ
τοῦ Ἰησοῦ, τοῦ Παύλου καὶ τοῦ ἱεροῦ Χρυσοστόμου ἐφαρ-
μοζόμενον οὕτως:

† **Εἰ στόμα Παύλου, τοῦ Χριστοῦ στό-
μα· τοῦ Χρυσοστόμου ὁμοίως Παύλου
στόμα· τοῦ Χριστοῦ ἄρα τὸ Χρυσοστό-
μου στόμα » .**

---

1. Τὴν ἀνάμειξιν ταύτην τῶν ἀλφαθητικῶν στοιχείων μετὰ τῶν ἀραβικῶν εὐρί-
σκομεν καὶ ἐν ἄλλαις Χριστιανικαῖς ἐπιγραφαῖς. Ἰπὸ τὴν ἐπιγραφὴν δὲ ταύτην
χρᾶσσονται καὶ ἕτερα γράμματα δυσανάγνωστα.... **ΣΜΑΡΑΓΔΑ ΠΑΡΑΛΗ;**

Ἐπὶ Βυζαντιακοῦ δὲ κιονοκράνου ια'.—ιβ'. αἰῶνος ὕψ.
0,12 πλ. 0,17 καὶ μῆκ. 0,24 εὔρηται ἡ ἐπιγραφή

170;3

IC	XC
NI	KA

Ὁ ναὸς τῆς Μονῆς ἔχει μῆκος 19,70 γ. μ. καὶ πλάτ.
9,06 καὶ φέρει μίαν κόγχην τρίπλευρον.

Ἐπὶ τοῦ ἐδάφους τῆς ἐκκλησίας ἀνέγνωμεν

ΕΣΤΡΩΘΙΘΙΟ
ΣΟΥΤΟΣΝΑΟΣΕΚΚΑΘΑ
ΡΟΝΜΑΡΜΑΡΟΝΠΑΡΑΤΟΥΠΑ
ΝΟΣΗΟΤΑΤΟΥ ΚΑΘΗΓΟΥΜΕΝΟΥ
ΚΥΠΡΙΑΝΟΥΤΟΥΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΙΟΥ
ΕΚΔΑΙΙΑΝΗΣΤΟΝΚΑΡΑΒΟΚΥΡΕΟΝ ΚΕ
ΝΑΥΤΟΝΤΗΣΝΙΣΟΥΤΑΥΤΗΣΤΕΚΤΟ
ΝΟΣ1804ΜΑΡΤΙΟΥΙ;Α'
ΑΝΤΩΝΙΟΥΚΑΡΑΓΙΑΓΛΗ ἦτοι

ἔστρώθη ὁ θεῖος
ς οὗτος ναὸς ἐκ καθα
ρῶν μαρμάρων παρὰ τοῦ Πα-
νοσιωτάτου Καθηγουμένου
Κυπριανοῦ τοῦ Πελοποννησίου
ἐκ δαπάνης τῶν Καραβοκραίων καὶ
Ναυτῶν τῆς νήσου ταύτης. τέκτο
νος. 1804 Μαρτίου ια', (;)
Ἄντωνίου Καραγιαγλή

Γ'. Μποῦρτζι Πόρον

Ἐπὶ τῆς ἀπέναντι τῆς Μονῆς ἐρημονήσου «Μποῦρτζι» καλουμένης, ἦν τῇ 16 Ἰουνίου 1892 μετὰ τοῦ φίλου ἱατροῦ κ. Μπέτσου ἐπεσκέφθημεν, εὔρομεν ἐντετοιχισμένους διαφόρους Βυζαντιακοὺς κιονίσκους καὶ μεσοθύρια, ὧν ἐν ἔχει ὕψ. 0,80 καὶ πᾶχος 0,12.

Δ'. Μονὴ ἀγίου Δημητρίου Λαμαλᾶ.

Τῇ 17 Ἰουνίου 1892 ἐπεσκέφθημεν τὴν ἄνω τοῦ Λαμαλᾶ ἡρειπωμένην Μονὴν τοῦ ἀγίου Δημητρίου, ἧς ὁ Σταυρεπίστεγος καὶ μονόκογχος (κόγχη δ'ἀπλευρος) ναὸς ἔχων μῆκος 11,29 γ. μ. καὶ πλ. 5,05· φέρει μετριωτάτης τέχνης ἀγιογραφίας τοῦ 1694· ὡς ἐξάγεται· ἐκ τῆς ἄνω θύρας τοῦ νάρθηκος ἐπιγραφῆς.

Ἐπὶ τοῦ ἐδάφους δὲ ἐπὶ ὀπτῆς πλίνθου ἀναγινώσκομεν

1728	ἦτοι:	1728
ΦΛΕΒΑΡ		Φεβρουα
ΗΟΥΙΟΕΣ		ρίου 10 ἐστ-
ΡΟΘΙΗΕΚ		ρώθη ἢ ἐκ-
ΛΗCΙΑ		κλησία.

καὶ κατωτέρω ἐπὶ μαρμαρίνης πλακὸς εὔρηται πάλιν κεχαραγμένον τὸ αὐτὸ ἔτος 1728.

Ἰπὸ μεγάλην εἰκόνα τοῦ ἀγίου Δημητρίου ἀναγινώσκομεν

« Δέησις τοῦ δούλου τοῦ Θεοῦ Γρηγορίου ἱερομονάχου ἐν ἔτει ἀπὸ Χϛ αψδ' (1704) χεῖρ Ἰω. ἱερέως Οἰκονόμου Ἄργου » .

Ἰπὸ ἐτέραν δὲ λόγου ἀξίαν μικρὰν εἰκόνα τῆς Θεοτόκου ἢ Ἀμόλυντος, ὕψ. 0,40 καὶ πλάτος 0,30 ἀναγινώσκομεν

« Εὐσεβοφρόνῳ προσδαπανήσει καὶ δια-

πύρω πόθω ταπεινοῦ Δούλου τοῦ Θεοῦ
Γρηγορίου ἱερομονάχου Στουραῖτου αψξά
(1764) Χ]ειρὶ δὲ [Γεωρ]γίου Ντούντα τοῦ
ἐξ Ἀθηνῶν¹ ».

Ε'. Ὁ ἐν Καλάμαις Ναὸς τοῦ ἁγίου Ἀντωνίου.

Ἐν Καλάμαις ἐφωτογραφήσαμεν τὰς ὑφ' ὕγρασις γραφὰς
τοῦ ἁγίου Ἀντωνίου, λόγου ἄξια ἔργα τοῦ 1626, ὡς δη-
λοῦται ἐκ τῆς ἐν τῷ ναῷ ἐπιγραφῆς ταύτης.

† ΙΣΤΟΡΗΘΗ Ο ΘΕΙΟΣ ΚΑΙ ΙΕΡΟΣ ΟΥΤΟΣ ΝΑΟΣ
ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ ΔΙ' Ε
ΕΟΔΩΝ ΤΩΝ ΠΡΟΥΧΩΝΤΩΝ ΤΗΣ ΠΟΛΕΩΣ ΚΑΛΑ-
ΜΑΤΑΣ ΔΙΑ ΧΕΙΡΟΣ
ΧΑΤΣΗ ΗΛΙΑ ΖΩΓΡΑΦΟΥ ΣΩΤΗΡΙΩ ΕΤΕΙ ΔΧΚϚ' ΚΑΤΑ
ΜΗΝΑ
ΜΑΙΟΝ †ΑΝΕΚΑΙΝΙΣΘΗ² ΔΕΤΗ ΣΥΝΔΡΟΜΗ ΤΩΝ ΕΝΟ-
ΡΙΤΩΝ
ΕΠΙΤΡΟΠΕΥΟΝΤΩΝ ΤΩΝ Κ. Κ. Γ. Κ. ΠΑΝΑΓΙΩΤΟ-
ΠΟΥΛΟΥ, Γ. ΚΥΡΙΑΚΟΠΟΥ
ΛΟΥ ΚΑΙ Γ. Θ. ΒΟΛΑΝΟΠΟΥΛΟΥ ΥΠΟ Π. ΠΑΙΠΑΔΟ-
ΠΟΥΛΟΥ ΖΩΓΡΑΦΟΥ ΕΝ ΕΤΕΙ 1866.

Ἐσαύτως αὐτόθι ἐφωτογραφήσαμεν τὴν ἐν τῷ Μητρο-
πολιτικῷ Ναῷ τῆς Ὑπαπαντῆς μεγάλως εὐλαβουμένην εἰ-
κόνα τῆς Θεοτόκου.

Ἐπὶ τῆς ἀργυρεπιχρύσου πλακὸς ταύτης ἀναγινώσκομεν:

**« Κεχρήσεται δι' ἐξόδων τῆς δούλης τοῦ
Θεοῦ Χρησιῖδας συζύγου Ἀναστασ. Π.**

¹ Περὶ τῆς εἰκόνης ταύτης πρό πολλοῦ ἐγράψαμεν τῷ ἀρμοδίῳ Δημάρχῳ Πό-
ρου, ὅπως εἰ δυνατόν ἀποστείλῃ ταύτην εἰς τὸ Μουσεῖον, περὶ δὲ τῆς τύχης ταύ-
της ἰδὲ ἐν τῇ ἱστοροσσίᾳ ἡμῶν τοῦ 1893.

² Γράφει: ἡσχημίσθη.

Μαυρομιχάλη ακοθ'. καὶ ἐχρυσώθη δαπάνη τῆς κυρίας Βαρβάρας Ν. Βράχμαν τὸ γένος Τζάννε, ὑπὲρ ὑγιείας καὶ σωτηρίας τῆς θυγατρὸς τῆς Φαίδρας » .

Ὡσαύτως δ' αὐτόθι ἀρχιτεκτονικῶς καταμετρήσαμεν, περιεγράψαμεν καὶ ἐφωτογραφήσαμεν τὸν διὰ λόγου ἀξίων κεραμοπλαστικῶν κοσμημάτων κεκοσμημένον μεσαιωνικὸν Ναὸν τῶν ἁγίων Ἀποστόλων.

5'. Μονὴ Βελανιδιάς

Ἐν τῇ Μονῇ Βελανιδιάς ἀνέγνωμεν ἱκανὰς ἐπιγραφάς, ὧν ἡ ἀρχαιότερα ἐστὶ τοῦ 1620, τῶν δὲ κωδῶνων αὐτῆς ὁ ἀρχαιότερος ἐστὶ τοῦ MDCIC (1699) ἔτους.

Z'. Ὁ ἅγιος Χαράλαμπος

Ἐκεῖθεν περιεγράψαμεν τὸν ἐν τῷ δήμῳ Ἀμφίας, ὑπὸ εὐρύτατον σπήλαιον κείμενον ναὸν τοῦ ἁγίου Χαραλάμπους καὶ τῆς Μεταμορφώσεως, μῆκος 6,75 καὶ πλάτ. 5,75.

H'. Μονὴ Προφήτου Ἡλιοῦ

Ἐκεῖθεν ἐπεσκέφθημεν τὴν διαλελυμένην μικρὰν Μονὴν τοῦ Προφήτου Ἡλιοῦ, ἧς ὁ ναὸς ἐστὶ μονόκογχος (κόγχη τρίπλευρος) σταυρεπίστεγος, ἔχων μῆκ. 9,10 γ. μ. καὶ πλάτ. 3,65 καὶ φέρων τοιχογραφίας μετρίας τέχνης, ἐν τῷ μύκῃ παρίστανται οἱ μεγάλοι τῆς Ἐκκλησίας Πατέρες, ἡ δὲ Μετουσίωσις τοῦ ἁγίου Ἄρτου παρίσταται διὰ τοῦ παιδὸς Ἰησοῦ ἠπλωμένου ἐπὶ τοῦ ἱεροῦ δισκαρίου.

θ'. Μεσοχώρι Πύλου

Ἐν Μεσοχώρι πλησίον τῆς Πύλου τῇ 21 Ἰουλίου 1892

ἠρευνήσαμεν τοὺς περίξ τόπους, εἰς οὓς ἐπιτόπιος παράδοσις ἀναφέρει ὅτι ὑπῆρχον περὶ τὰς 72 ἐκκλησίαι, ἐξ ὧν οὐδεμίαν ἡμεῖς τοῦλάχιστον εἶδομεν πλὴν τὰς τῆς Μεταμορφώσεως, τοῦ ἁγίου Γεωργίου, τῆς Παναγίας καὶ σωροῦς τινος πετρῶν ἀποδοδομένας εἰς ἀρχαίας ἐκκλησίας· τούτων ἀρχαιότερα ἐστὶν ἡ Μεταμόρφωσις (ἰς'· περίπου αἰῶνος) ναὸς σταυρεπίστεγος, μονόκογχος (κόγχη κυκλική), ἐσωτερικῶς ἔχων μῆκ. 8,75 γ. μ. καὶ πλατ. 2,65· ἐξωτερικῶς δὲ φέρων κεραμοπλαστικά τινα μετρίως τέχνης κοσμήματα.

Γ'. Ἅγιος Βασίλειος

Ἐκεῖθεν ἀρχιτεκτονικῶς κατεμετρήσαμεν (21 Ἰουλίου) τὸν ἔξωθεν ναὸν τῆς Μεθώνης ἀρχαῖον Βυζαντιακὸν ναὸν τοῦ ἁγίου Βασιλείου, οὗ τὴν κάτοψιν κατεθέσαμεν ἐν τοῖς ἀρχιτεκτονικοῖς σχεδίοις τοῦ ἡμετέρου Μουσείου, ὑπ' ἀριθ. 1420, καὶ τούτου ὁ βαρβαρόσχημος βαρὺς θόλος ἐστὶν ἀτυχῆς προσθήκη νεωτέρας ἀμαθοῦς ἐπιδιορθώσεως.

ΙΑ'. Μεθώνη

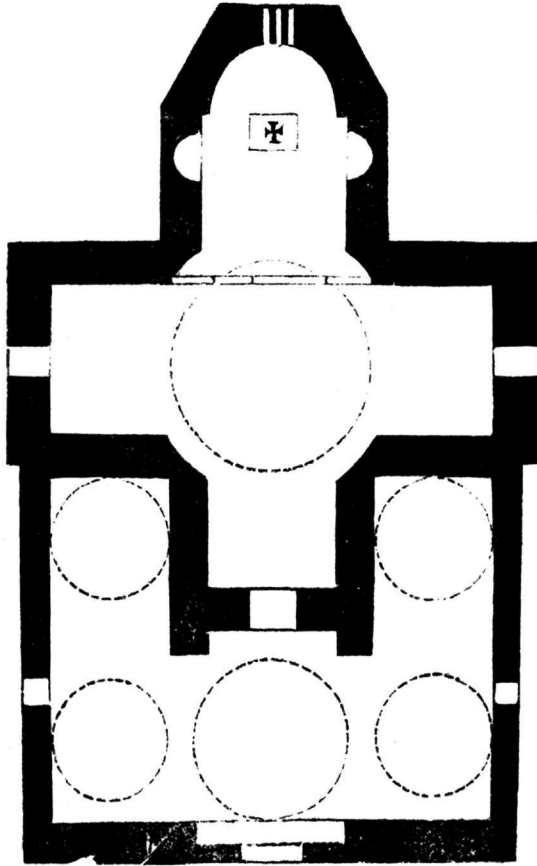
Ἐν τῷ φρουρίῳ τῆς Μεθώνης (21 Ἰουλίου) ὑπὸ λέοντα τοῦ ἁγίου Μάρκου ἀνέγνωμεν τὸ ἔτος MCCCCXVI (1416), ὡς καὶ χριστιανικὰς τινὰς λατινικὰς ἐπιγραφάς.

Ἐπεσκέφθημεν τὰς ἐν τῷ αὐτῷ φρουρίῳ ἠρειπωμένας ἐκκλησίας τοῦ ἁγίου Σάββα καὶ τῆς ἁγίας Σοφίας καὶ τὸν ἐν αὐτῷ ἐνοριακὸν ναὸν τῆς Μεταμορφώσεως (μῆκ. 21,55 γ. μ. καὶ πλατ. 9,41) ἐν ᾧ εὗρομεν καὶ δύο παλαιὰς Ρωσσι-κῆς τέχνης εἰκόνας, ἃς παραλαβόντες, κατεθέσαμεν ὑπ' ἀρ. 1719 καὶ 1720 ἐν τῷ ἡμετέρῳ Μουσείῳ· ἐν τῇ ἐνοριακῇ ἐκκλησίᾳ τῆς πόλεως οὐδὲν ἀρχαίας Χριστιανικῆς τέχνης λείψανον εὗρομεν.

IB'. Παληοπαναγία Μανωλάδος

Ἐν Μανωλάδι τῇ 29 Ἰουλίου πολλαχῶς ἐφωτογράφησαμεν καὶ ἀρχιτεκτονικῶς κατεμετρήσαμεν τὸν ἐκεῖ παλαιὸν Βυζαντιακὸν ναὸν τῆς Θεοτόκου, τὸν κοινῶς «Παληοπαναγία» (Παλαιὰ Παναγία) καλούμενον, ἔργον ἰ'—ια' αἰῶνος.

Οὗτός ἐστιν ἔξωθεν κεκοσμημένος διὰ λόγου ἀξίων κεραμοπλαστικῶν κοσμημάτων, ὧν τὰ μὲν εἰσὶ σύγχρονα τῆς

Ὁ ἐν Μανωλάδι ἀρχαῖος Βυζαντιακὸς Ναὸς τῆς Παληοπαναγίας
ἰ'—ια' αἰῶνος

οικοδομῆς τοῦ ναοῦ, τὰ δὲ μεταγενέστεραι προσθήκαι ἰδ'—
ιε' αἰῶνος· ὁ δὲ θόλος τοῦ ναοῦ στηρίζεται ἐπὶ ὀκταπλεύρου
Τυμπάνου, κεκοσμημένου διὰ λόγου ἀξίων κεραμοπλαστι-
κῶν μαιάνδρων.

Τὰς διαφόρους φωτογραφικὰς τοῦ ναοῦ τούτου ἀπόψεις
κατεχωρίσαμεν ἐν τῷ κώδικι τοῦ Μουσείου ὑπ' ἀριθ. 1696
—1699· τὴν δὲ ἀρχιτεκτονικὴν κάτοψιν ὑπ' ἀριθ. 1421,
ἣν ἐνταῦθα καὶ δημοσιεύομεν.

Ἐν τῇ ἀρχιτεκτονικῇ κατόψει τοῦ ναοῦ τούτου λόγου
ἄξιον ὅτι τὸ σχῆμα τοῦ Σταυροῦ ἐξωτερικῶς οὐδόλως ὑπο-
δείκνυται, ἐνῶ ἐσωτερικῶς, κατὰ πρωτότυπον ἔλως ἀρ-
χιτεκτονικὴν διάθεσιν, αὐστηρῶς φυλάσσεται καὶ καθορίζεται,
ὡς ἐν τῇ δημοσιευομένῃ κατόψει καταφαίνεται.

Ἄπασα ἡ στέγη τοῦ ναοῦ λίαν γραφικῶς, πρὸς μεγίστην
ἔμωσ τοῦ ναοῦ βλάβην, ἐστὶ κεκαλυμμένη διὰ παχυτάτου
στρώματος χόρτου πολυτριχίου, (ἰδὲ ἐν τῷ Μουσείῳ φωτογρ.
ἀπότυπ. ὑπ' ἀριθ. 1696—1699).

ΙΓ'. Ὁ παρὰ τὸ Ρίον Ναὸς τοῦ ἀγίου Νικολαίου

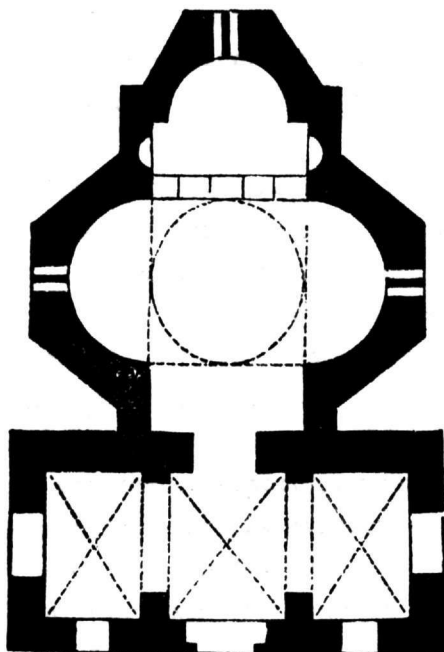
Ἐν τῷ παρὰ τὸ Ρίον χωρίῳ τοῦ ἀγίου Βασιλείου εἰς θέ-
σιν Πλατάνι, τῇ 12 Ἰουλίου ἐθαυμάσαμεν ὠραίαν Βυζαν-
τιακὴν ἐκκλησίαν τοῦ ἀγίου Νικολάου, πλήρη λόγου ἀξίων
κεραμοπλαστικῶν κοσμημάτων¹.

Τὴν ὑπ' ἀριθ. 1430 ἀρχιτεκτονικὴν τοῦ ναοῦ τούτου κά-
τοψιν ὡς ἄριστον ἔργον καλλιτεχνικῆς χριστιανικῆς συναι-
σθήσεως δημοσιεύομεν ἐνταῦθα²

---

1. Τὰς διαφόρους τοῦ ναοῦ τούτου φωτογραφικὰς ἀπόψεις κατεχωρίσαμεν ἐν τῷ
κώδικι τῷ 1893 ὑπ' ἀριθ. 1811—1817.

2. Τὴν διὰ χρωμάτων κεραμοπλαστικὴν τοῦ ναοῦ τούτου διακόσμησιν, ἰδὲ ἐν
τῷ ὑπ' ἀριθ. 1449 ἀρχιτεκτονικῷ σχεδιογράμματι τοῦ Μουσείου, ὅπερ ὁ μηχανι-
κὸς κ. Θ. Διαμαντόπουλος χάριν τοῦ Μουσείου ἡμῶν τῇ 7 Αὐγούστου 1892 ἐξε-
πύνησεν.

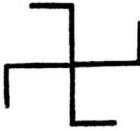

Ὁ ἐν Πλατάνι παρὰ τὸ Ῥίον Νεὸς τοῦ ἁγίου Νικολάου

Ἐν ταύτῃ ὁ κυρίως ναὸς ἀποτελεῖ τὸ κύριον σχῆμα τοῦ Σταυροῦ, ὅστις ἐσωτερικῶς ἀποτελεῖ σχῆμα κυκλικόν, ἐξωτερικῶς δὲ σχῆμα πολυγωνικόν, στηριζόμενος ἐπὶ ἀναλόγου βάσεως, ἣτις ἀποτελεῖ τὸν Νάρθηκα τῆς ἐκκλησίας. Ἐκαστος δὲ μῦαξ ἐξωτερικῶς φέρει τρεῖς πλευρὰς, ἐπομένως τρεῖς μῦακες ἀνά τρεῖς πλευρὰς ἀποτελοῦσιν ἐν ὅλῳ ἑννέα πλευρὰς· ἐὰν δὲ ἀποβλέψωμεν εἰς τὸν μυστικισμὸν τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, καὶ ἢν οὐδὲν ἰδρῦετο ἢ ἐτίθετο ἄνευ μυστικοῦ συμβολικοῦ τινος λόγου, ὁ ἀριθμὸς οὗτος 9, νομίζομεν, ὅτι ἀνταποκρίνεται πρὸς τὸν μυστικὸν ἀριθμὸν τῶν 9 ταγμάτων τῆς Οὐρανίου Ἱεραρχίας, πρὸς ἣν διὰ τοῦ ἐπὶ γῆς ναοῦ ἀναγόμεθα. Ὁ νάρθηξ δὲ τοῦ ναοῦ ἀποτελεῖ τὴν βάσιν, ὡς εἴπομεν, τοῦ Σταυρικοῦ ἀρχιτεκτονικοῦ τούτου οἰκοδομήματος.

ΙΔ'. Ναύπακτος

Ἐν Ναυπάκτῳ, ἐν κιβωτίῳ ἐντὸς τοῦ ἱεροῦ βήματος ὑπάρχοντος, εὑρομεν τὸ ὑπ' ἀριθ. 1397 χρυσοκέντητον ἰδ'— ἰε' αἰῶνος ἐπιτραχήλιον, ἐφ' οὗ διεσώθησαν τὸ Βυζαντιακὸν τρίμορφον, οἱ Εὐαγγελισταὶ Ματθαῖος καὶ Λουκᾶς, ὁ ἅγιος Νικόλαος καὶ Κύριλλος. Λόγου ἄξιον ὅτι τὰ ἐπὶ τοῦ ἐπιτραχήλιου τούτου κοσμήματα ἀποτελοῦσιν ἄνθη ὅμοια πρὸς κρίνα (*fleurs de lis*) τῶν οἰκοσήμεων τῶν Γάλλων Δουκῶν, καὶ σχήματα ὁμοιάζοντα πρὸς τὸ σύμβολον τοῦ ἱεροῦ πυρὸς, τὸ καλούμενον *svastika*.

ΙΕ'. Στεφάνι

Τῇ 7 Αὐγούστου 1892 μετὰ τοῦ ἐκ Χιλιομοδίου φίλου ἱατροῦ Π. Ρῶτα ἐπεσκέφθημεν τὸ χωρίον Στεφάνι τὸ παρὰ τὰς Κλεωνᾶς κείμενον, ἐν ᾧ, ἐν τῷ ἐνοριακῷ ναῷ τῆς Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου (ναὸς σταυρεπίστεγος, μονόκογχος), ἐπὶ ἀρχαιοτέρων ἀγιογραφιῶν εὑρομεν λόγου ἄξιās ἀγιογραφίας τοῦ 1692, ἔργα τοῦ ἐν τῷ ναῷ ἐφημερίου Ἰωάννου Ρίτζη· ἄνω δὲ τῆς θύρας τοῦ ναοῦ τούτου ἀνέγνωμεν τὴν ἐπιγραφὴν ταύτην.

† ΑΝΗΓΕΡΘΗ ΕΚ ΒΑΘΡΩΝ ΓΗΣ ΚΑΙ ΑΝΙΣΤΟΡΙΘΗ
Ο ΘΕΙΟΣ ΚΑΙ ΠΑΝ
ΣΕΠΤΟΣ ΝΑΟΣ ΟΥΤΟΣ ΤΗΣ ΥΠΕΡΑΓΙΑΣ ΔΕΣΠΟΙΝΗΣ
ΗΜΩΝ ΘΕΟΤΟΚΟΥ ΚΑΙ
ΔΕΙΠΑΡΘΕΝΟΥ ΜΑΡΙΑΣ ΔΙΑ ΣΥΝΔΡΟΜΗΣ ΚΟΠΟΥ ΤΕ
ΚΑΙ ΔΑΠΑΝΗΣ
ΠΑΝΤΩΝ ΤΩΝ ΕΥΣΕΒΩΝ ΧΡΙΣΤΙΑΝΩΝ ΤΩΝ ΚΑΤΟΙ-
ΚΟΥΝΤΩΝ ΕΝ

ΤΩ ΧΩΡΙΩ ΤΟΥΤΩ ΕΙΣ ΨΥΧΙΚΗΝ ΑΥΤΩΝ ΣΩΤΗΡΙΑΝ
ΚΑΙ ΕΙΣ ΜΝΟ (σῴτως)
ΜΟΣΥΝΟΝ ΤΩΝ ΓΟΝΕΩΝ ΑΥΤΩΝ ΑΡΧΙΕΡΑΤΕΥΟΝΤΟΣ
ΤΟΥ ΠΑΝ
ΙΕΡΩΤΑΤΟΥ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΟΥ ΚΥΡΙΟΥ ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΝΟ-
ΤΑΡΑ ΕΝ ΕΤΕΙ ΔΧ'ΗΔ' (=1694) ΙΝΔ Β'.

† **Ἡ παροῦσα ἱστορία γέγονεν ὑπὸ χειρὸς Ἰω-
άννου ἱερέως Πρίτζη τοῦ καὶ ἐφημερίου ἐν αὐτῷ
ἔτει¹. (ἐν μιᾷ σειρᾷ)**

Ἐν δὲ τῷ νεκροταφείῳ τοῦ χωρίου τούτου, μονοκόγχῳ
μικρῷ ναυιδίῳ τοῦ ἀγίου Ἀθανασίου, ἐπὶ ἀγιογραφιῶν, αἰτι-
νες καλύπτουσιν ἐτέρας αὐστηρᾶς Βυζαντιακῆς τέχνης ἀγι-
ογραφίας ις' — ιζ' αἰῶνος ἀνέγνωμεν πολλὰς δι' ἀκίδος
κεχραγμένους ἐπιγραφὰς (grafito), ὧν μνείας ἀξιοὶ διὰ τὰς
ἐν αὐταῖς ἱστορικὰς πληροφορίας εἰσὶν αἱ ἐξῆς:

1686 ἐμνὶ αγορσου 16
επιρε
ο Βενεκιανος
το ἀναπλι

καὶ ἀμέσως ὑπ' αὐτὸ

1715 ἀλοναρίον [=Ἰουλίον] 4 ἡ
μερα σαβατο επηρε
ο τουρκος το ἀνάπλη

---

1. Τὴν ἐπιγραφὴν ταύτην, ἣν ἤθελον καταστρέψει οἱ ἐκεῖ ἐπίτροποι πρὸς εὔρυν-
σιν τῆς ἀρχαίας μικρᾶς θύρας τοῦ ναοῦ, διέσωσεν ἡ Α. Σεβασμιότης ὁ σοφὸς ἐν
Ἱεράρχαις Ἀρχιεπίσκοπος τοῦ Ἀποστολικοῦ θρόνου Κορίνθου Κύριος Σωκράτης
Κολιάτσος, οὐ μόνον αὐστηρῶς ἀπαγορεύσας τοῦτο, ἀλλὰ καὶ θερμῶς συστήσας τὴν
προσοχὴν καὶ διάσωσιν τῶν πολυτίμων Βυζ. ἀγιογραφιῶν τοῦ πολιοῦ τούτου ναοῦ

ο Βεζίρις ἔρθε ἀτός του κε ε
πίρε τον μορέαν ὄλονε

1723 Ἀπριλίου
25
χιονι

1732 Ἰανουαρίου α ἑκα;
ρδα;
ιερόθικα; εγω ο Παπα
Ἰωάννης

ἀπέθαναν πολλή ἀνθρώπι
εἰς ὀλων τον Κοσμον ἀπο ἀνάγγην
1733 Ἰωαννης ΑΓΓ [= Ἀύγουστου]
εγραψα

1814 Ἐνμηρὶ ἀπριλιου
21 εριξε χιόνι σο σεφάρι
ἐβασαξε ὑμέρες δύο
καγὼ ἀναγνώσης.....
.....παπαθανασίου.

Ὑπὸ τὴν εἰκόνα δὲ τοῦ ἁγίου Νικολάου ἀναγινώσκομεν

* Ἄγιε Νικόλαε πρέσβεθε
τῶν δούλων σου
Νεωφητου Ἱερο
μοναχου καὶ κα
θιγουμενου της
Φανερομενης.

Ἰπὸ τὴν εἰκόνα δε τῆς Δευτέρας παρουσίας ἐντὸς 8 κύκλων περιεχόντων συμβολικῶς τὰς τιμωρίας τῆς κολάσεως, ἀναγινώσκωμεν τάδε:

**ὁ βρυγμὸς
τῶν ὀδόντων**

**τὸ πῦρ τὸ
ἄσβεστον**

**ὁ σκώληξ ὁ
ἀκοίμητος**

**ὁ βόμβορος
βρόμης**

τὸ σκότος τὸ ἐξώτερον

ὁ Τάρταρος

τὰ καταχθόνια

**Ἡ Γέενα του
πυρός**

ΙΓ'. Μονὴ ἁγίου Δημητρίου

Ἐν τῇ παρὰ τὸ Στεφάνι Μονῇ τοῦ ἁγίου Δημητρίου, πλὴν τῆς ἐν τῷ ἱερῷ ἀντιμηνσίῳ χρονολογίας 1733, οὐδὲν ἕτερον εὔρομεν λόγου ἄξιον, διότι ὁ ναὸς ταύτης ἐστὶ νέον οἰκοδόμημα, ἀνάξιον λόγου· αἱ δὲ ἐν αὐτῷ εἰκόνες, νεώτατα ἔργα, οὐδεμίαν ἀπολύτως ἀξίαν ἔχουσαι.

ΙΖ. Ταξιάρχαι παρὰ τὸ Στεφάνι

Τοῦναντίον ἐν τῷ ἐγγύς παρὰ τὴν Μονὴν ταύτην σταυρεπιστέγῳ καὶ μονοκόγχῳ ναιδίῳ τοῦ Ταξιάρχου, εὔρομεν ἀύστηρᾶς καὶ μᾶλλον καλῆς Βυζαντιακῆς τέχνης ἁγι-

ογραφίας τοῦ 1565, ἔργα Θεοδοσίου τοῦ Κακαβᾶ, ὡς δη-
λοῦται ἐκ τῆς ἄνω τῆς ὥραιας Πύλης τοῦ ναοῦ ἐφ' ὕψους
(ἀνορθογράφου) ἐπιγραφῆς ταύτης.

† ΑΝΗΓΕΡΘΗ ΕΚ ΒΑΘΡΩΝ ΓΗΣ ΚΑΙ ΗΣΤΟΡΙΘΗ Ο
ΘΕΙΟΣ ΚΑΙ ΠΑΝΣΕΠΤΟΣ ΝΑΟΣ ΟΥΤΟΣ
ΤΟΥ ΠΑΝΜΕΓΙΣΤΟΥ ΤΑΞΙΑΡΧΟΥ ΜΙΧΑΗΛ ΔΙΑ ΣΥΝ-
ΔΡΟΜΗΣ ΚΑΙ ΚΟΠΟΥ ΤΟΥ ΟΣΙΟΤΑΤΟΥ ΕΝ Ι
ΕΡΟΜΟΝΑΧΗΣ ΚΥΡΙΟΥ ΣΥΜΕΩΝ ΕΙΣ ΨΥΧΙΚΗΝ ΣΩ-
ΤΗΡΙΑΝ ΚΑΙ ΤΩΝ ΓΟΝΕΩΝ ΑΥΤΟΥ
ΕΠΙ ΕΤΟΥΣ ΖΟΓ' [=1565] ΙΝΔ. Η' ΜΗΝΟΣ ΙΑΝΟΥΑ-
ΡΙΟΥ ΙΗ'.

† Η ΠΑΡΟΥΣΑ ΤΟΙΝΥΝ ΙΣΤΟΡΙΑ ΓΕΓΟΝΕΝ ΠΑΡ'
ΕΜΟΥ ΤΟΥ ΤΑΠΕΙΝΟΥ ΘΕΟΔΟΣΙΟΥ ΤΟΥ ΚΑΚΑΒΑ
ΤΑΧΑ ΚΑΙ ΖΩΓΡΑΦΟΥ.
ΔΕΗΣΙΣ ΤΟΥ ΔΟΥΛΟΥ ΣΟΥ ΒΡΕΤΟΥ ΑΜΑ ΣΥΜΒΙΟΥ
ΚΑΙ ΤΩΝ ΤΕΚΝΩΝ ΑΥΤΟΥ.

ΙΗ'. 'Αγιονόρι

'Εν 'Αγιονόρι' Κλεωνῶν ἐπεσκέφθημεν τὴν ἐνοριακὴν
ἐκκλησίαν τῆς Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου πλήρη ἀγιογρα-
φῶν ιε'—ις' αἰῶνος, ἃς βαρβάρως οἱ ἐκεῖ τῷ 1873 διὰ
νέων ἐπισκευῶν ἠσχῆμισαν· ὡσαύτως δ' ἐπισκέφθημεν καὶ
τὰς περὶ τὸ φρούριον πολλὰς ἡρειπωμένας ἐκκλησίας· ἐν
μιᾷ δὲ τούτων τῶν ἐκκλησιῶν ἀνεύρομεν λόγου ἄξιον ὀρει-

---

1. Κατὰ τινὰς μὲν ΑΓΙΟΝΟΡΙ, ὡς περιέχον πολλὰς ἐκκλησίας ὡς τὸ "Ἄγιον
"Ὄρος, κατ' ἄλλους δὲ οὐχὶ 'Αγιονόρι, ἀλλ' ΑΓΙΟΝΕΡΙ, ἐκ τοῦ ἁγίου νεροῦ,
ὅπερ ὑπῆρχε ποτὲ ἐν τῷ ὑπὸ τὸ χωρίον ναϊδίῳ τοῦ ἁγίου Νικολάου, ὅπερ ἐθεω-
ρεῖτο ὡς ἁγίασμα καὶ ἰδίως ἱαματικὸν κατὰ τῶν βδελλῶν. Τὰς πληροφορίας ταύ-
τας ἔδωκεν ἡμῖν ὁ καθ' ὅλην τὴν περιφέρειαν ταύτην διατελῶν ἰατρός κ. Π. Ρώ-
τας, ὅστις λίαν εὐγενῶς καὶ φιλίως συνώδευσεν ἡμᾶς ἀνά πάσαν τὴν περὶ τὰς
Κλεωνᾶς περιοδείαν ἡμῶν.

χάλκινον Σταυρόν, ὃν ἐν τῷ κώδικι τοῦ Μουσείου ὑπ' ἀριθ. 1396 κατεχωρίσαμεν.

16'. Ἡ ἐπιγραφή τῆς Πεντέλης

Πρὸ πολλῶν ἐτῶν ἐδόθη ἡμῖν τὸ παρατιθέμενον σχῆμα ὡς

πανομοιότυπον ἐπιγραφῆς ὑπαρχούσης εἰς τὸ ὑπέρθυρον τοῦ νεκροταφείου τῆς Μονῆς Πεντέλης, ἣν οὕτως ἀκριβῶς ἀπὸ τοῦ 1889, ἐν

τῇ περὶ Δαφνίου μονογραφίᾳ ἡμῶν (σ. 7.) καὶ ἐδημοσιεύσαμεν, καὶ ἦν ὀρθῶς ἡμεῖς ἀνέγνωμεν $\Gamma\Pi\zeta=6086$ · ἀλλ' ὁ κ.

Καμπούρογλους ἐν τῇ ἱστορίᾳ αὐτοῦ (σελ. 221) τὴν αὐτὴν ἐπιγραφὴν δημοσιεύει κατὰ τὸ δεύτερον σχῆμα, ἣν ὀρθῶς ὡσαύτως ἀνέγνω $Z\Pi\zeta=7086$. Διὰ τὴν σπουδαίαν ταύτην διαφορὰν τῇ 14 Σεπτεμβρίου ἐπεσκέφθημεν τὴν Μονὴν

Πεντέλης ὅπως ἴδωμεν, ἂν ἀληθῶς, ἡ ἄνω τοῦ ὑπερθύρου τοῦ ἐκεῖ νεκροταφείου ἐπιγραφὴ εἶναι $\Gamma\Pi\zeta$, ὡς ἡμεῖς ἐν τῇ περὶ Δαφνίου συγγραφῇ ἡμῶν δημοσιεύομεν, (σελ. 7) ἢ $Z\Pi\zeta$ · ὡς ὁ κ. Καμπούρογλους ἐν τῇ ἱστορίᾳ αὐτοῦ (σελ. 221) δημοσιεύει. Ὡς δὲ ἐγράψαμεν ἐν τῷ «Ἄστει», ἔχει δίκαιον ὁ κ. Καμπούρογλους, διότι ἡ ἐπιγραφὴ αὕτη πανομοιομόρφως ἔχει $Z\Pi\zeta$. ἦτοι 7086, καὶ οὐχὶ 6089, ὡς ἡμεῖς γράφομεν Δαφν. 7). Τούτων ὅμως οὕτως ἐχόντων, ἀγνοοῦμεν διατὶ καὶ μετὰ ταῦτα ὁ κ. Καμπούρογλους ἐπανειλημμένως, ἐν μὲν τῇ ἱστορίᾳ αὐτοῦ (σελ. 221) γράφει ὅτι ἡμεῖς ἐξελάβομεν τὸ Z ὡς ζ , ἐν δὲ τῷ «Ἄστει» (ἀριθ. 661) πάλιν ἐπαναλαμβάνει ὅτι ἡμεῖς ἐπλανήθημεν κατὰ 1000 ἔτη, ἀφοῦ

πρὸ πολλοῦ ἤδη καὶ ἐν τῇ περὶ Δαφνίου συγγραφῇ ἡμῶν (σελ. 7), καὶ ἐν τῷ «Ἄστει» (ἀριθ. 660), ἐδημοσιεύσαμεν ἀκριβῶς τὸ σχῆμα τῆς δοθείσης ἡμῖν ἐπιγραφῆς.

Κ'. Μορὴ Νταοῦ (Ταῶ) Πεντέλης

Τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ ἐπεσκέφθημεν καὶ τὸν ναὸν τῆς νῦν ἡρειπωμένης Μονῆς τῆς Νταοῦ (Ταῶ) Πεντέλης, ὅστις ἀληθῶς καὶ κατὰ τὴν φήμην αὐτοῦ ἐστὶν ἐν τῶν ἰδιορρύθμων ἐν Ἑλλάδι οἰκοδομημάτων τῆς Χριστιανικῆς Βυζαντικῆς τέχνης. Ὁ ναὸς οὗτος σώζει Χριστιανικὸν κιονόκρανον ζ'—η' αἰῶνος, ἐνῶ τὸ ὑπάρχον οἰκοδόμημα τοῦ ναοῦ καθ' ἡμᾶς εἶναι μεταγενέστερον ἔργον ιδ'—ιε' αἰῶνος, ἐξ οὗ δηλονότι ἐκεῖ προὔπηρχε πολλῶν τοῦ νῦν ἀρχαιότερος ναὸς, εἰς ὃν φαίνεται ὅτι ἀρχικῶς ἀνήκον καὶ τὰ νῦν ὑπάρχοντα, ἀντὶ εἰκονοστασίου, ἱερὰ διάστυλα καὶ θωράκια μετὰ τοῦ ἐπ' αὐτῶν κοσμήτου, (φωτογραφίαν τούτων ἰδὲ ἐν τῷ κώδικι ὑπ' ἀριθ. 1824). Τὰ μετὰ Σταυρῶν δὲ ἀνθοστεφῆ κιονόκρανα τῆς ὠραίας Πύλης συνίστανται ἐκ πορφυροῦ κροκαλοπαγοῦς λίθου.

Ὁ ναὸς οὗτος διαιρεῖται εἰς τὸν κάτω ναὸν καὶ τὴν ἄνω τούτου γυναικωνίτιδα διαθέουσαν μέχρις ἐπάνω καὶ τῆς ἱερᾶς Προθέσεως καὶ τοῦ Διακονικοῦ. Ἐν συνόλῳ δὲ, μετὰ τοῦ κυρίως ναοῦ, ἐν τῷ ναῶ τούτῳ εὑρηνται **ἑπτὰ** παρεκκλήσια τὰ ἐξῆς:

1. Ὁ κυρίως ναὸς ἐπ' ὀνόματι τῆς Ἁγίας Τριάδος.
2. Ἡ Πρόθεσις.
3. Τὸ Διακονικόν.
4. Παρεκκλήσιον ἐν τῷ Νάρθηκι.
5. Ἐτερον ἄνω τοῦ Νάρθηκος ἐπὶ τῆς Γυναικωνίτιδος, ἐφ' ἧς παρετηρήσαμεν καὶ ἐντετοιχισμένον μαρμάρινον δοχεῖον, πιθανῶς νιπτῆρα, ὕψ. 0,40 διαμέτρου 0,25 καὶ πάχους 0,5

6. Ἐτερον ἄνω τῆς Προθέσεως, καὶ

7. Ἐτερον ἄνω τοῦ Διακονικοῦ.

Ἐν τῷ Νάρθηκι εὕρηται Πύργος, φέρων δύο ὀροφὰς δι' ὧν σχηματίζεται ἀσφαλὴς ἢ κατὰ τοὺς χρόνους τῆς τουρκοκρατίας ἀπαραίτητος καὶ ἀναγκαιοτάτη κρυψώνα.

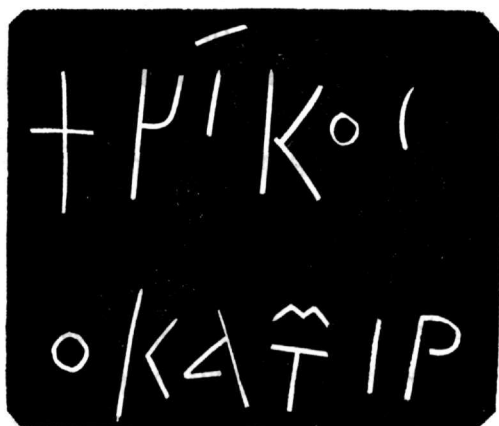
Ὁ θόλος ἔχει 7 θυρίδας ἀνίσους, ὧν αἱ δύο πρὸς Δ. εἰσὶν ἐγγὺς ἀλλήλων.

Ἐξωθεν δὲ τοῦ ναοῦ ἐν τῇ ΒΑ αὐτοῦ γωνίᾳ, ἐπὶ λίθου λευκοῦ μαρμάρου μῆκ. 0,97 καὶ ὑψ. 0,31 εὕρηται ἐγγεγλυμμένα τὰ γράμματα ταῦτα

Ὁ κτέσ[ας] τ[ῆ]ν τ[οσαυ]τ[ῆ]ν Ἄμην [ς]

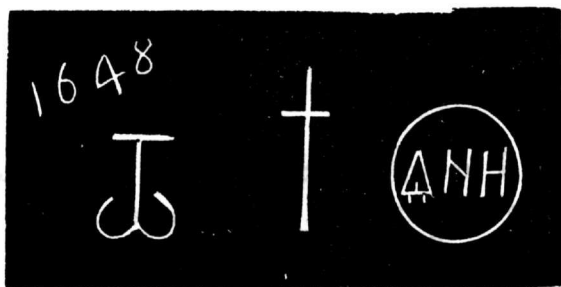
Ἐντὸς δὲ τοῦ ναοῦ ἐπὶ λίθου ἐντετοιχισμένου εἰς τὴν ἀρκτηκὴν πλευρὰν τοῦ ναοῦ εἰσὶ ἐγγεγλυμμένα τὰ γράμματα ταῦτα

† Νικ|ολα|ος ὁ Καματιερ|ός|ς

Ἄμφοτέρων δὲ τῶν ἐπιγραφῶν τούτων τὴν ὀρθὴν σημασίαν ἡμεῖς τοὐλάχιστον ἀγνοοῦμεν.

Εἰς τὸ ὑπέρθυρον τῆς ἀλκλαίας θύρας εὔρηται ἡ ἐπιγραφὴ αὕτη

Περὶ τοῦ πρώτου μονογράμματος ταύτης Τ καὶ Ω ὁ κ. Καμπούρογλος ἐν τῇ ἱστορίᾳ αὐτοῦ (Β'. σ. 232) γράφει ὅτι τοῦτο ἦτο τὸ σύμβολον τῆς Μονῆς ἐρμηνευόμενον, «(Μονὴ) Σωτῆρος Χριστοῦ τοῦ Παντοκράτορος· ὅτι τὸ μὲν Τ παριστᾷ τὸ σταυρικὸν πάθος καὶ τὸν Ἰησοῦν Χριστόν, τὸ δὲ Ω παριστᾷ αὐτὸν ὡς Παντοκράτορα», καὶ ὅτι ἐκ τοῦ ἐν τῇ ἐπιγραφῇ ταύτῃ μονογράμματος τούτου ΤΩ προῆλθε τὸ ὄνομα ΤΑΩ (Β'. σ. 232). Περὶ δὲ τοῦ δευτέρου μονογράμματος λέγει ὅτι τοῦτο «φαίνεται μᾶλλον ὅτι εἶνε ΖΝΗ, ἕπερ ἀντιστοιχεῖ πρὸς τὸ 1550» (Α'. σ. 381).

Πρὸς ταῦτα ἡμεῖς ἀπηντήσαμεν· (Ἄστυ ἀριθ. 660).

α) Ὡς πρὸς τὸ πρῶτον μονόγραμμα.

1. Ὅτι τὸ μονόγραμμα τοῦτο οὐδόλως σημαίνει «(Μονὴ) Σωτῆρος Χριστοῦ τοῦ Παντοκράτορος».

2. Ὅτι τὸ Τ οὐδόλως παριστᾷ «τὸ Σταυρικὸν πάθος καὶ τὸν Ἰησοῦν Χριστόν· ὅτι τὸ Τ εἶναι Αἰγυπτιακὸς τύπος τοῦ Σταυροῦ, ἀναφερομενος εἰς τὸ «Ταῦ» τοῦ προφήτου Ἰεζικιὴλ (Θ'), ὅπερ Κλήμης ὁ Ἀλεξανδρεὺς καλεῖ «Κυριακοῦ σημείου τύπον» Στρωμ. VI. II. καὶ ὅτι τότε μόνον ἔχει σχέσιν πρὸς τὸ Σταυρικὸν πάθος, ὡς ἡμεῖς ἀναφέρομεν

(Δαφν. 11), όταν ἐπ' αὐτοῦ τίθεται τὸ Χ κατὰ τὸν τύπον τοῦ παρόντος σχήματος

= Χριστὸς ἐπὶ τοῦ Σταυροῦ (= Χ × Τ)

Ἄλλως τὸ Τ μόνον, οὔτε τὸ Σταυρικὸν πάθος σημαίνει, οὔτε τὸν Ἰησοῦν Χριστὸν, ἀλλ' ἀπλῶς, ὡς εἶπομεν, ἓνα τῶν τύπων τοῦ τιμίου Σταυροῦ.

3. Ὅτι τὸ Ω ποτὲ ἐν τῇ συμβολικῇ γλώσσῃ τῆς ἀρχαίας ἐκκλησίας δὲν παριστᾷ τὸν Ἰησοῦν ὡς Παντοκράτορα, ἀλλὰ μόνον μετὰ τοῦ Α τὸ Ω σιυδουαζόμενον, ἥτοι τὸ Α καὶ τὸ Ω ἀναφέρεται εἰς τὴν Ἀποκάλυψιν καὶ σημαίνει ἐγὼ εἰμὶ ἡ ἀρχὴ καὶ τὸ τέλος, ὁ πρῶτος καὶ ὁ ἔσχατος (Ἀποκ. x'8.11), καὶ

4. Πῶς εἶναι δυνατόν ἐκ τοῦ μονογράμματος τούτου νὰ προῆλθε τὸ ὄνομα τῆς Μονῆς (Μονὴ Ταῶ, ὡς γράφει ὁ κ. Καμπούρογλους Α'. σ. 232) ἀφοῦ αὐτὸς ὁ ἴδιος κ. Καμπούρογλους, ἐν τῇ αὐτῇ σελίδι (232), δέχεται ὅτι ἐκ τοῦ ἀρχαίου ὀνόματος τῆς Μονῆς προῆλθε τὸ ἀνωτέρω μονόγραμμα;

5) Ὡς πρὸς τὸ δεύτερον μονόγραμμα ὅτι τοῦτο οὐδὲν πρέπει ν' ἀναγνωσθῇ ὡς ἔτος ΖΝΗ (=1550) (Ἰστ. Καμπ. Α'. σ. 381), ἀφοῦ ἐν τῇ αὐτῇ ἐπιγραφῇ δι' ἀραβικῶν ἀριθμῶν σαφῶς φέρεται τὸ ἔτος 1648, ἀλλ' ὅτι τὸ μονόγραμμα τοῦτο, ἂν δὲν δύναται νὰ ἀναγνωσθῇ ὡς κύριον ὄνομα, δύναται νὰ ἐξηγηθῇ μᾶλλον ὡς ΔΑΠΑΝΗ, ἐν τῷ πρώτῳ στοιχείῳ, περιεχομένων τῶν ἐξῆς τεσσάρων στοιχείων ΔΑΠΑ τῆς λέξεως ΔΑΠΑ]ΝΗ.

Καὶ νῦν δὲ εἰς τὴν ἀνάγνωσιν ταύτην ἐμμένοντες τὴν ἐπιγραφὴν ταύτην ἐξηγοῦμεν μᾶλλον

1648 Ταῶ δαπάνη.

Εἰς ταῦτα πάντα ἀπήντησεν ὁ κ. Καμπούρογλους¹, τὸ μὲν λυπούμενος ὅτι οὐδεμίαν τῶν ἀνωτέρω, μετὰ ἔνδεκα ἄλλων παρατηρήσεων ἡμῶν, εὐρίσκει δικαίαν, τὸ δὲ ὅτι ὁ κ. Ζησίου ἀνέγνω ΖΝΗ' (=1550) καὶ οὐχὶ ὁ κ. Καμπούρογλους, ὅστις δὲν εἶδεν τὴν ἐπιγραφὴν ταύτην («Ἄστου» ἀριθ. 661).

Καὶ ταῦτα μὲν περὶ τῆς ἐπιγραφῆς ταύτης· ἐκ διαφόρων δ' ἀπόψεων τοῦ ναοῦ τούτου φωτογραφίας κατεχωρίσαμεν ἐν τῷ κώδικι ὑπ' ἀριθ. 1778, 1779, 1798 καὶ 1824.

ΚΑ'. Ἅγιος Νικόλαος εἰς τὰ Καλήσια

Ἐπιστρέφοντες ἐκ τῆς Μονῆς Νταοῦ—Πεντέλης ἐπεσκέφθημεν τὸν ἐφ' ὑψηλοῦ ἰστάμενον, εἰς θέσιν «Καλήσια» ναὸν τοῦ ἀγίου Νικολάου, μῆκ. 9,70 πλ, 6,06, ἐφ' οὗ εὕρομεν ἐξ ἀρχαιότερου Χριστιανικοῦ Ναοῦ ἐντετοιχισμένα κιονόκρανα ζ'—η' αἰῶνος φέροντα τὸ μονόγραμμα τοῦ Ἰησοῦ.

Ὡσαύτως φωτογραφίας τοῦ ναοῦ κατεχωρίσαμεν ἐν τῷ κώδικι ὑπ' ἀριθ. 1776 καὶ 1777.

ΚΒ'. Μονὴ Δαφνίου

Ἀρχιτεκτονική. Κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο 1892, γενομένων ἐπισκευῶν τινων ἐν τῷ ναῷ τῆς Μονῆς Δαφνίου, καὶ νέου θόλου ἀντὶ τοῦ παλαιοῦ ἐπ' αὐτοῦ τεθέντος, διὰ τοῦ ὑπ' ἀριθ. 9622 τῆς 9 Ἀπριλίου ἐγγράφου τοῦ Ὑπουργείου τῆς Παιδείας, ἐνετάλημεν μετὰ τοῦ κ. Δ. Γ. Καμπούρογλου καὶ Γ. Ζησίου, ὅπως γνωματεύσωμεν περὶ τῶν ἀπαι-

---

1. «Ἄστου» ἀριθ. 661.

τουμένων και δυνατῶν ἐργασιῶν, ἵνα προσλάβῃ ὁ ναὸς ὅσον ἔνεστι τὴν παλαιὰν αὐτοῦ μορφήν.

Ἐπὶ τῷ σκοπῷ δὲ τούτῳ, τῇ 25 Ἀπριλίου εἰς Μονὴν Δαφνίου μεταβάντες, τὴν δέουσαν πρὸς τὸ Ἵπουργεῖον, διὰ τοῦ κ. Καμπούρογλου, ὑπεβάλομεν ἔκθεσιν. Καθ' ἡμᾶς μετὰ τὰς ἐπελθούσας ἐπιδιορθώσεις, δι' ὧν, στερεώτατα ὑποχρίσματα τῆς στέγης, ἀντικατέστησαν ἀσθενέστατα τοιαῦτα, (περὶ ὧν ἐν ἐκτάσει ἐν τῇ περὶ Μονῆς Δαφνίου συγγραφῇ ἡμῶν τὰ δέοντα εἶπομεν σελ. 73), μετὰ τὴν καταστροφὴν τῶν ἐπὶ τῆς στέγης κειμηλιαρχείων καὶ ἰδίᾳ διὰ τῆς ἀντικαταστάσεως τοῦ ἀρχαίου κομποῦ θόλου διὰ τοῦ νῦν ὑπάρχοντος βναυσουργικοῦ ὄγκου, οὐδὲν κόσμημα τῶν ἀρχαίων ἀρχιτεκτονικῶν κεραμοπλαστικῶν κοσμημάτων διαφυλάξαντος, ἐκ νέων δὲ λίθων κτισθέντος, τῶν παλαιῶν καὶ ἐντέχνως ἐξειργασμένων λίθων, ὡς ἀχρήστων θεωρηθέντων καὶ οὐ, νεωτέρου θόλου, ἢ χονδροειδεστάτη μορφή, ὡς **ΜΟΜΦῆ** ἐπὶ τοῦ κεκαλλιστευμένου τούτου ναοῦ ἐπεκάθισε δίκην σφραγίδος τῆς ἰδέας τοῦ καλοῦ τῶν συγχρόνων ἡμῶν· μετὰ ταῦτα πάντα, δι' ἡμᾶς, τὸ σεπτὸν τοῦτο οἰκοδόμημα ὠρισμένως **ΔΙΕΓΡΑΦῆ**¹ τῶν ἱστορικῶν μνημείων τῆς Χριστιανικῆς Βυζαντιακῆς ἀρχαιότητος.

Ἄτυχῶς παρελθούσης ἀνεπιστρεπτὴ τῆς ἐποχῆς καὶ τῆς γενεᾶς ταύτης τῶν Χριστιανῶν προγόνων ἡμῶν, παρήλθον καὶ παρέρχονται καὶ τὰ σεπτὰ ἔργα αὐτῶν!

Ψηφοθετήματα. Ὡς πρὸς δὲ τὰ ψηφοθετήματα παρατηροῦμεν, ὅτι, μὲ ὄλην τὴν ἰκανότητα τοῦ Ἰταλοῦ ψηφοθέτου κ. **NOVO**, τοῦ προσκληθέντος ὅπως ἐπιθέσῃ τὰ ὑπὸ τοῦ ὠσαύτως Ἰταλοῦ κ. **Novelli** ἀποτοιχισθέντα ψηφοθετήματα, δι' οὓς λόγους ἐν τῇ «Ἐβδομάδι» (1884 σελ.

---

1. Καὶ ἐνῶ ταῦτα γράφομεν, βαρὺς στόνος ἐκφεύγει ἐκ τῶν μυχίων τῆς καρδίας ἡμῶν.

183. 193) και ἐν τῇ περὶ Δαφνίου συγγραφῇ ἡμῶν ἀνεφέρομεν (σελ. 65), οὐχ ἥττον ἐμμένομεν εἰς τὴν γνώμην, ἣν ἀπ' ἀρχῆς ἐξεφράσαμεν, ὅτι αἱ ἐπιδιορθώσεις τῶν ψηφοθητημάτων ἔπρεπε νὰ γίνωσι διὰ τῆς μεθόδου τῆς ἐν Πανόρμφῳ Σχολῆς τῶν ἀδελφῶν μουσειαστῶν Bonanno.

Κατὰ τὴν ἐκτελεσθεῖσαν ἐργασίαν τοῦ κ. Nono, ἡ ἀποτοίχισις τῶν ψηφοθητημάτων ἤδη εἶναι ἔργον **ἀδύνατον!**

Μήπως τοῦλάχιστον ἐλήφθη πρόνοια νὰ μὴ ἀπομαρμαρθῶσιν οὕτως εἰπεῖν καὶ τὰ λοιπὰ πρὸς ἐπιδιόρθωσιν προκείμενα ψηφοθητήματα; Ἄγνοοῦμεν.

Ἐν τῇ περὶ Δαφνίου συγγραφῇ ἡμῶν κατὰ τὴν περιγραφὴν τῶν ψηφοθητημάτων (σελ. 122), τὴν ὑπ' ἀριθ. 28 μουσειακὴν παράστασιν, ἔνεκα τοῦ ὕψους καὶ τοῦ δυσδιακρίτου τῆς εἰκόνας, ἐξ ἧς μόλις Ἄγγελός τις κατεφάνετο ἔχων ἀκριβῶς τὴν στάσιν τοῦ ἐπὶ τοῦ μνήματος τὰς Μυροφόρους εὐαγγελιζομένου Ἄγγελου, πρὸς δὲ καὶ ἔνεκα τῆς ὑπ' αὐτὴν ὑπαρχούσης παραστάσεως τῆς εἰς Ἄδου καθόδου τοῦ Κυρίου, ἐξελάβομεν ταύτην, τὴν ὑπὸ 28 καπνῷ κεκαλυμμένην εἰκόνα, ὡς παριστῶσαν τὴν ἀνάστασιν τοῦ Κυρίου κατὰ τὸν τύπον τοῦ ἐν λευκοῖς ἐπὶ τοῦ τάφου καθεζομένου Ἄγγελου καὶ εὐαγγελιζομένου τὰς Μυροφόρους, ὡς ἤδη τοιαύτας παραστάσεις πολλαχοῦ τῶν ἀρχαίων ἐκκλησιῶν εὐρίσκομεν¹.

Τῶν Ἄγγλων ὁμοῦς σπουδαστῶν ἀρχιτεκτόνων κ. R. W. Schultz καὶ S. H. Barnslay παράπηγμα πρὸ τῆς εἰκόνας πηξάντων, καὶ καλῶς τὴν εἰκόνα ταύτην καθαρισάντων σαφῶς ἦ τε παράστασις κατεφάνη καὶ ἡ ἐπὶ ταύτης ἐπιγραφή «H ΤΩΝ ΜΑΓΩΝ ΠΡΟΚΥΝΗΣΙΣ».

Ἐν τῇ παραστάσει λοιπὸν ταύτῃ ὁ Ἄγγελος οὐκ εὐαγγ-

1. Δαφνί: σελ. 122. σημ. 3.

γελίζεται τὰς Μυροφόρους, ἀλλ' ὁδηγεῖ τοὺς Μάγους εἰς προσκύνησιν τοῦ βρέφους Ἰησοῦ, κατὰ θεολογουμένην παράδοσιν τῶν Διδασκάλων τῆς ἐκκλησίας, ὅτι ὁ Ἄστηρ ὁ ὁδηγῆσας τοὺς Μάγους ἦν Ἄγγελος Κυρίου, καὶ ὡς ἤδη Ἰωσήφ ὁ Βρωένιος ἐν τῷ περὶ τοῦ Εὐαγγελισμοῦ β' λόγῳ αὐτοῦ, ῥητῶς λέγει, ὅτι ὁ Ἄστηρ οὗτος ἦν Γαβριὴλ ὁ Ἀρχάγγελος¹.

Ἐν ταύτῃ ἡ Θεοτόκος καθημένη ἐπὶ θρόνου, καὶ πατῶσα ἐπὶ ὑποποδίου, ἐπὶ τῶν γονάτων αὐτῆς κρατεῖ τὸν παῖδα Ἰησοῦν εὐλογοῦντα τοὺς Μάγους, οὓς προπορευόμενοι ὁδηγεῖ ὁ Ἀρχάγγελος, τῇ μὲν δεξιᾷ βαστάζων τὸ τῆς λειτουργικῆς διακονίας αὐτοῦ σύμβολον, τὸ σκῆπτρον, τῇ δὲ δεξιᾷ δεικνύων αὐτοῖς τὸ θεῖον βρέφος. Τῶν τριῶν Μάγων οἱ δύο ὑποκλινόμενοι προσφέρουσι τὰ δῶρα αὐτῶν, ὁ δὲ τρίτος ἐν μέσῳ τῶν δύο ἰστάμενος, τῇ δεξιᾷ δείκνυσι τὸν παῖδα Ἰησοῦν, οἷον εὐρίσκων τὸν ἀναζητούμενον γεννηθέντα Βασιλέα.

Ὁ τύπος οὗτος τῆς παραστάσεως τῆς προσκυνήσεως τῶν Μάγων ἐστὶν ἀρχαιότατος, οὗ τὰ πρῶτα ἔχνη ἤδη εὐρίσκομεν² εἰς τοὺς πρώτους αἰῶνας ἐν ταῖς Κατακόμβαις τοῦ ἀγίου Καλλίστου ἐν Ρώμῃ.

Ἐν τῇ παραστάσει ταύτῃ, ἀνεπάφω σχεδὸν περιωθεισῆ, ὑπάρχουσιν ἕξ ἐν ὄλῳ πρόσωπα.

Ἐξ ἀντιγράφου δὲ ὑδατογραφίας τῶν ἀνωτέρω Ἀγγλων σπουδαστῶν, ἡμεῖς ἐλάβομεν τὸ ὑπ' ἀριθ. 1521 ἐν τῷ κώδικι καταχωρισθὲν φωτογραφικὸν ἀπότυπον.

1. «Τὸν Ἰωσήφ οὗτος (ὁ Γαβριὴλ) ἐκύλισε τὴν Παρθένον ἐκβαλεῖν καὶ τοὺς Ποιμένας οὗτος περιαστράψας, χαρὰν μεγάλην εὐαγγελίσαστο ὁ καὶ εἰς Βηθλεὲμ ἐπὶ Περσίδος ἐν ΣΧΗΜΑΤΙ ΑΣΤΕΡΟΣ ΟΔΗΓΗΣΑΣ ΤΟΥΣ ΜΑΓΟΥΣ» (Ἰωσήφ Βρωενίου εἰς τὸν Εὐαγγελισμόν λόγ. β'. Τόμ. Β. σελ. 155).

2. Ott. σελ. 180, 183 Kraus, ἐν λέξει Magier. σελ. 351. Ὑπὸ τὸν αὐτὸν ὡσαύτως τύπον τὴν προσκύνησιν τῶν Μάγων εὔρομεν τῷ 1887 ἐν τῷ ἐν Σάμαρῃ κατὰ τῆς Ζωολόγου Πηγῆς πλησίον τῆς Καλογέραχης, ἐν Ἀνδρούσῃ μεταξὺ Καλαμῶν καὶ Ἰθώμης.

Ἐπομένως δὲ τῶν αὐτῶν Ἀγγλων σπουδαστῶν ἀρχιτεκτόνων καθαρισάντων τὴν ἐν τῇ συγγραφῇ ἡμῶν ὑπ' ἀριθ. 4 μουσειακὴν παράστασιν τοῦ Νάρθηκος, σαφῶς ἐπ' αὐτῆς ἀνεγνώσθησαν τὰ γράμματα Ο ΝΕΙΠΤΗ[P] ἐξ οὗ δικαίως ἀπὸ τῆς σκοτείας ἐκείνης ἡμεῖς μίαν τῶν περισωθεισῶν κεφαλῶν ἐξελάβομεν ὡς τὴν τοῦ Πέτρου (Δαφνὶ σελ. 117).

Ἐκ τοῦ καθαρισμοῦ δὲ καὶ τινῶν ἄλλων μουσειακῶν παραστάσεων, ἐλπίζομεν ὅτι θέλομεν ἀναγνώσει καὶ ἄλλας ἐπιγραφὰς, ἅς τέως ἐπίσης ἔνεκα τοῦ ὕψους καὶ τοῦ καπνοῦ δὲν ἠδυνήθημεν ν' ἀναγνώσωμεν.

Διὰ τῆς ἀποξέσεως δὲ τοῦ ἀσβεστώματος τοῦ κυρίως ναοῦ, κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο, ἐν μὲν τῷ δεξιῷ μέρει ἀνευρέθησαν ἐφ' ὕψους [ὁ ἅγιος Βλ]άσιος, ὁ ἅγιος Ἰω. ὁ Πρόδρομος ὁ Ἀρχάγγελος Γαβριήλ, καὶ ἡ ἐπ' αὐτῶν δι' ἀκίδος χρονολογία 1640· ἐν δὲ τῷ ἀριστερῷ, ὁ ἅγιος Ἀνδρέας καὶ ὁ ἅγιος Σάββας καὶ ἡ δι' ἀκίδος χρονολογία 1725. Ὑπὸ τινὰ δὲ εἰκόνα τῆς Θεοτόκου, ἣν εἶδομεν ἐπὶ τοῦ ἐπὶ τῆς ὁδοῦ κτιστοῦ προσκυνηταρίου, καὶ ἣτις νῦν διεφυλάχθη ἐν τῷ ναῷ ἀνέγνωμεν:

† **Δέησις τῶν θούλων τοῦ Θεοῦ Γεωργίου Καθοδίστρια δοτόρου καὶ Ὁταβίου Θεοτόκη Γρῦστου . . . . . 1780.**

Τοσαύτη σὺν τῷ Θεῷ Ὁνόματι ἡ ἐξ ἡμῶν ἐργασία τοῦ λήξαντος ἔτους 1892.

